

Deel 2

Stijlfiguren in de Bijbel

Metafoor, vergelijking, implicatie

Hans van de Lagemaat

Metafoor, vergelijking, implicatie

Inleiding

We maken in deze studie een vervolg met ons onderzoek in de stijlfiguren.¹ Ik hoop niet dat dit soort werk voor de lezer te vermoeiend of te technisch is. Voor weinig mensen zal vroeger op school het onderdeel grammatica een geliefkoosd onderdeel van het vak Nederlands zijn geweest. Toch is het essentieel om een taal te kunnen lezen en begrijpen. Toen we als kind voor het eerst begonnen te lezen, hebben we heel wat moeite moeten doen om de verschillende letters te kunnen onderscheiden en vervolgens de aaneengeschakelde letters te kunnen ontcijferen als woorden en vervolgens de aaneengeschakelde woorden als zinnen. Door die inspanning in onze vroege kinderjaren zijn we nu in staat om de Bijbel of aanverwante literatuur te lezen. Niemand zal toch spijt hebben van de inspanning toen geleverd?

Om op te groeien in kennis zal er nog meer inspanning geleverd moeten worden. Dat kan soms saai of vermoeiend zijn, maar als die inspanning ons leidt tot een beter begrip van Gods Woord is het ons die inspanning dan niet waard?

Ik zal proberen alle begrippen zo helder mogelijk toe te lichten. Dat hoeft niet te betekenen dat dit soort studies ‘makkelijk’ te lezen zijn, maar ik hoop dat na het lezen van dit soort studies iedere lezer zal zeggen: het was de moeite en de inspanning waard.

Vergelijking en metafoor

In een andere studie ben ik uitgebreid ingegaan op het stijlfiguur metafoor. Een van de voorbeelden was: ‘alle vlees is gras’. En dan kunnen we hier lezen: ‘alle vlees stelt gras voor’. We zagen ook het verschil tussen de *metafoor* en de *vergelijking*. Bij de vergelijking hebben we nog het woordje ‘als’ er tussen staan. Dus in ons voorbeeld verandert de uitdrukking dan in: alle vlees is als gras.

---

¹ Voor het eerste deel zie mijn brochure Metafoor.

Hypokatastase

Een logisch vervolg op de vergelijking en de metafoor is het stijlfiguur dat van de Grieken de naam *hypokatastase* kreeg. Zowel bij de vergelijking als bij de metafoor worden beide voornaamwoorden nog genoemd. Dus in ons voorbeeld 'vlees' en 'gras'. In het stijlfiguur wat we nu gaan bezien wordt nog maar een van de voornaamwoorden genoemd. In ons voorbeeld zou het woord 'vlees' niet eens meer worden genoemd. Dat verklaart ook de naam die de Grieken hebben gegeven aan dit stijlfiguur. Letterlijk betekent het zoiets als *onder beneden plaatsing*. Een bepaald woord heeft onderliggend een andere betekenis. Dit woord impliceert iets anders. Ik zal daarom vanaf nu de term *implicatie* gebruiken voor dit stijlfiguur.

Voorbeelden uit de Schrift

Mattheüs 16:5-12

'En als Zijn discipelen op de andere zijde gekomen waren, hadden zij vergeten broden mee te nemen. En Jezus zei tot hen: Ziet toe, en wacht u van de zuurdesem der Farizeeën en Sadduceeën.'
(Mattheüs 16:5, 6)

De scherpe vermaning, bijna veroordeling van Zijn discipelen door de Heere die hierbij hoort is: 'gij kleingelovigen'. Want nadat Hij deze woorden gesproken had, gingen ze met elkaar overleggen, en dachten ze dat hij over letterlijk zuurdesem sprak! Ze begrepen zijn beeldspraak niet. En ze werden weggezet als 'kleingelovigen'; zij die de grootste voorrechten in Israël hadden. Ze waren discipelen van de Heere Jezus. En u weet, Hij Zelf is Jehovah. Ze kregen rechtstreeks onderwijs van de Allerhoogste Zelf. Maar ze begrepen niet waar Hij het over had toen Hij sprak van 'de zuurdesem der Farizeeën en Sadduceeën'. Ze namen Zijn woorden heel letterlijk, en dachten dat Hij hun zorgen deelde over het brood dat zij vergeten hadden mee te nemen.

Ze worden weggezet als 'kleingelovigen', omdat ze hadden kunnen weten dat Hij niet dacht aan brood bakken toen Hij sprak van

‘zuurdesem’. Ze waren getuigen geweest van twee wonderlijke vermenigvuldigingen van de broden en vissen. (Mat. 16:9, 10). Ze werden weggezet als ‘kleingelovigen’ omdat ze Zijn Woord niet verstonden.

‘Wacht u van de zuurdesem der Farizeeën en Sadduceeën.’

Als er ergens in dit gedeelte had gestaan: de leer van de Farizeeën en Sadduceeën is *als* zuurdesem, dan zou er sprake zijn van het stijlfiguur vergelijking.

Als we ergens gelezen zouden hebben: de leer van de Farizeeën en Sadduceeën is zuurdesem, dan zou er sprake zijn geweest van een metafoor.

We zien ze geen van beide. De Heere neemt het woord ‘leer’ helemaal niet in Zijn mond. Maar met het uitspreken van het woord ‘zuurdesem’ bedoelt Hij hun ‘leer’. Daarom spreken we hier van het stijlfiguur implicatie. De zuurdesem impliceert de leer, maar dit woord wordt niet genoemd.

De discipelen worden weggezet als ‘kleingelovigen’. In de eerste plaats omdat ze er helemaal niet aan dachten, zelfs niet na twee toch wel heel duidelijke wonderen, dat de Heere wel hele andere middelen ten dienste stonden om broden te vermenigvuldigen. Daar had hij geen zuurdesem voor nodig.

De discipelen worden in de tweede plaats weggezet als ‘kleingelovigen’, omdat ze Zijn beeldspraak niet verstonden. Is dat geen les voor ons? Spoort dat ons niet aan om hier studie van te maken?

Zuurdesem

Ik ga niet verder op dit woord in, maar ik volsta met te zeggen dat dit nergens een positieve betekenis heeft in de Schrift. Dikwijls is het een type van de zonde. En daarnaast wordt het alles doortrekkende karakter van zuurdesem gebruikt in het beeld. In de woorden van de Heere Jezus in Mattheüs 16 moeten we denken aan beide. De leer van de Farizeeën en Sadduceeën had niets te maken met de leer der

godzaligheid en de discipelen worden ervoor gewaarschuwd. Het is een leer tegengesteld aan de Weg, de Waarheid en het Leven. Het is een zuurdesem. En dat wil ook zeggen dat het in staat is overal zijn besmettelijke invloed te doen gelden.

Mattheüs 15:21-28

Als we een bladzijde terugslaan zien we een geschiedenis die bijna tegengesteld is. Ook hierin vinden we een implicatie en gaat het over brood. De uitwerking is wel geheel anders. Het is de geschiedenis van de Kananese vrouw. (Mat. 15:21-28). Nadat ze de Heere ernstig om hulp had gevraagd had het er alle schijn van dat Hij haar die hulp zou weigeren.

Op haar eerste vraag

‘antwoordde Hij haar niet één woord’. (Mat. 15:23).

Tegen de discipelen, die Hem verzochten haar weg te sturen, zei Hij:

‘Ik ben niet gezonden dan tot de verloren schapen van het huis Israëls’ (Mat. 15:24).

Dat zag er niet hoopgevend uit voor de vrouw en haar dochter. Maar ze hield aan, en bad het korte gebed vanuit haar diepste nood:

‘Heere, help mij.’ (Mat. 15:25).

Het antwoord dat de Heere geeft, bevat het stijlfiguur implicatie.

‘Het is niet betamelijk het brood der kinderen te nemen en de hondkens voor te werpen.’ (Mat. 15:26).

Zowel ‘het brood’ als ‘de kindekens’ staan als beeld voor iets anders. Dat andere wordt niet genoemd, maar in tegenstelling tot de discipelen, begrijpt de Kananese vrouw het meteen. Feitelijk zegt ze in haar antwoord: ‘ja Heere, het klopt. Ik ben niet meer dan een heiden,

een hond. Ik ben geboren buiten het verbond. Ik hoor er niet bij. Ik heb geen enkel recht.'

'... doch de hondkens eten ook van de brokjes die vallen van de tafel van hun heren.' (Mat. 15:27).

Het klopt, ik heb geen enkel recht, maar schiet er bij U niets voor mij over?

De Kananese vrouw begreep Zijn woord onmiddellijk en ze handelde ernaar. De Heere zegt dan ook niet, als tot de discipelen, 'gij kleingelovige'. Nee, tot haar kan Hij zeggen:

'O vrouw, groot is uw geloof.' (Mat. 15:28).

En ze kreeg waar ze om vroeg.

Als de Heere had gezegd: 'u bent als een hond', dan zou er sprake zijn van een vergelijking.

Als Hij had gesproken: 'u bent een hond', dan zouden we een metafoor gehad hebben.

Nu wordt de vrouw, als een heiden, niet eens genoemd. Maar ze begrijpt onmiddellijk dat dat 'hondkens' op haar slaat. En we hebben hier de stijfiguur implicatie.

De tegenstelling met het vorige besproken Schriftgedeelte is opmerkelijk.

'Hoe verstaat gij niet, dat Ik u van geen brood gesproken heb, als Ik zei, dat gij u wachten zoudt van de zuurdesem der Farizeeën en Sadduceeën?' (Mat. 16:11).

En Hij noemde hen 'kleingelovigen'.

De Kananese vrouw ‘verstond’ onmiddellijk dat Hij niet van ‘brood’ en ‘hondekens’ gesproken had. Zij paste de beeldspraak onmiddellijk toe. Hij noemde haar geloof ‘groot’.

Johannes 2:19

We zullen nog één implicatie bespreken. Ook deze werd door de meeste toehoorders niet verstaan. En dit onbegrip had voor hen enorme gevolgen.

‘Jezus antwoordde en ze tot hen: Breekt deze tempel, en in drie dagen zal Ik dezelve oprichten.’ (Joh. 2:19).

De Heere zei hier niet dat Zijn Lichaam als de tempel was. Dat zou een vergelijking geweest zijn. Hij zei ook niet dat Zijn Lichaam de tempel was. Dat zou een metafoor geweest zijn. Nee, het woord tempel impliceert onmiddellijk Zijn lichaam, zoals Johannes dat in vers 21 uitlegt.

‘Maar Hij zei dit van de tempel Zijns lichaams.’

Zijn woorden werden niet ontvangen met ‘klein geloof’ of met een ‘groot geloof’, maar met bruto ongeloof.

Zijn eigen discipelen begrepen dit woord pas nadat Hij uit de doden was opgestaan.

‘Daarom als Hij opgestaan was van de doden, werden Zijn discipelen indachtig, dat Hij dit tot hen gezegd had, en zij geloofden de Schrift, en het woord, dat Jezus gesproken had.’ (Joh. 2:22).

Na Zijn opstanding, en kennelijk niet eerder.

Zijn vijanden dachten al eerder aan deze woorden en gebruikten ze tot Zijn veroordeling door ze te verdraaien.

‘Maar ten laatste kwamen twee valse getuigen, en zeiden: Deze heeft gezegd: Ik kan de tempel Gods afbreken, en in drie dagen dezelve opbouwen.’ (Mat. 26:61).

Maar dat had Hij helemaal niet gezegd. Wat Hij voorzegd had was dat ze ‘deze tempel’, Zijn lichaam, zouden vernietigen, maar dat Hij het na drie dagen zou opwekken van de doden.

De ‘honden’ die hem in Zijn doodsnood omsingelden (Ps. 22:17) lasterden Hem, en zeiden:

‘Gij, Die de tempel afbreekt, en in drie dagen opbouwt, verlos Uzelf.’ (Mat. 27:40).

Weer een verdraaiing van de woorden die Hij gesproken had. Zij waren bezig de tempel van Zijn Lichaam af te breken! En inderdaad, Hij zou Zichzelf verlossen! Niet op de wijze waarop deze kwade omstanders dat voorstelden, door van het kruis af te komen. Nee, Zijn verlossing was veel groter. Door de tempel in drie dagen weer op te bouwen. Door op te staan uit de dood. Dat was een machtige verlossing. En niet alleen voor Hemzelf.

Metafoor, vergelijking, en implicatie

We hebben nu min of meer uitgebreid stil gestaan bij drie aan elkaar verwante stijlfiguren. Bij de *metafoor* en de *vergelijking* worden beide voornaamwoorden nog genoemd. Bij de *vergelijking* vinden we het woordje ‘als’ of ‘gelijk’. ‘Alle vlees is als gras.’ Dat ontbreekt bij de metafoor. ‘Alle vlees is gras.’ Maar als het woordje ‘vlees’ ontbreekt en er direct gesproken wordt van ‘gras’, met de onderliggende betekenis van ‘vlees’, dan spreken we van implicatie.

Allegorie, parabel

Nu kunnen elk van deze stijlfiguren in de tekst worden voortgezet. Het wordt een klein verhaaltje. Dat verhaaltje heeft dan een overdrachtelijke betekenis. Zo’n verhaaltje heet dan een allegorie of een parabel. Een ander woord voor de parabel is gelijkenis. Dikwijls

worden deze twee vormen van beeldspraak, allegorie en parabel, verward of met elkaar vereenzelvigd. Maar ze zijn onderscheiden.

Als een metafoor of een implicatie zo wordt voortgezet, spreken we van een allegorie.

Wordt de vergelijking zo voortgezet, dan spreken we van een parabel of gelijkenis.

Allegorie

Het woord allegorie komt van het Grieks *allos*, een andere, en *agoreuoo*, spreken op de *agora*, dat is de volksvergadering, dus in het openbaar spreken. Letterlijk is de *allegorie* dus 'het als een ander spreken' 'spreken onder een mom'.

De allegorie is een uitgebreide metafoor of een uitgebreide implicatie. Een paar voorbeelden zullen deze stijlfiguur duidelijk maken.

Voorbeelden uit de Schrift.

Psalm 23

'De Heere is mijn Herder.' (Ps. 23:1).

Dit is de metafoor. En deze metafoor wordt in de volgende verzen voortgezet. Hierin wordt de Heere voorgesteld als een Herder met de trouwe zorg over zijn schapen, waarvan David, de schrijver van de psalm er een van is. Er is sprake van een voortgezette metafoor. Beide zaken worden genoemd. De Heere en de trouwe zorg van de herder.

Psalm 80:9-17

In dit gedeelte gaat het over een wijnstok.

'Gij hebt een wijnstok uit Egypte overgebracht.' (Ps. 80:9).

Israël wordt niet genoemd, maar het is duidelijk uit de context dat Israël met de wijnstok aangeduid wordt. We hebben in de verzen die volgen dan ook een voortgezette implicatie. En ook dat is een allegorie.

Galaten 4:20-31

De allegorie hoeft niet een 'verzonnen' verhaal te zijn. Een waar gebeurde geschiedenis kan fungeren als een allegorie. Nu begeven we ons op terrein waar we uitermate voorzichtig moeten zijn. Sommigen van de 'kerkvaders' gingen zo ver in het allegoriseren in de Bijbel, dat er van de oorspronkelijke betekenis weinig meer over bleef, en soms als helemaal niet belangrijk werd geacht. Nu is 'al de Schrift' geïnspireerd en nuttig tot onderwijs. (2 Tim. 3:16). Maar dat betekent niet dat we 'al de Schrift' als een allegorie moeten lezen!

We hebben in elk geval één geschiedenis in de Bijbel dat Paulus uitdrukkelijk een allegorie noemt. Hij gebruikt zelfs het Griekse woord *allegoreoo*.

*'Want er is geschreven, dat Abraham twee zonen had, een uit de dienstmaagd, en een uit de vrije. Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest; doch deze, die uit de vrije was, door de belofte; hetwelk dingen zijn, **die andere beduiding hebben.**' (Gal. 4:22-24)*

In de King James Bijbel is dit laatste gedeelte vertaald met:

'which things are an allegory'.

Dat deze geschiedenis een allegorie wordt genoemd, neemt niet de waarheid, de historiciteit van de geschiedenis zelf weg. De geschiedenis van Izak en Ismaël is niet alleen maar een verhaaltje. Het is een ware geschiedenis. Beide zijn werkelijke zonen van Abraham. De een geboren naar het vlees, naar Abrahams wil. De ander uit de belofte, naar Gods wil. En Paulus gebruikt deze geschiedenis om de Galaten te onderwijzen en hun dwaling te weerleggen. Paulus maakt er geen allegorie van. Nee, hij zegt dat het al een allegorie is. Hij legt hem uit en past hem toe.

We mogen dit als een voorbeeld zien, hoe we de, of in elk geval sommige, geschiedenissen uit het Oude Testament kunnen lezen als een allegorie. Maar voorzichtigheid is geboden. En we doen er goed

aan ons hierin ook weer te laten leiden door de Schrift. De brief aan de Hebreëen is hierbij een goede leidraad om mee te beginnen.

Parabel of gelijkenis

We besluiten deze studie met de gelijkenis. Zoals ik boven al aanhaalde is die onderscheiden van de allegorie. Ons woord parabel komt van het Griekse *parabolè*. *Para* betekent 'naast'. En *bolè* komt van het werkwoord dat 'werpen, gooien' betekent. Dus de parabool is iets dat 'ernaast wordt gezet'.

De gelijkenis is een voortgezette vergelijking. Het een is *als* iets anders en dat wordt voortgezet in een verhaaltje. De gelijkenis moet niet in alle punten geforceerd worden. Twee kinderen kunnen uiterlijk op elkaar lijken, maar in karakter totaal van elkaar verschillen. We zeggen dat deze kinderen op elkaar lijken. Maar die gelijkenis gaat niet verder dan hun uiterlijk. Dat moeten we ook in de gaten houden bij dit stijlfiguur. De vergelijking gaat maar in bepaalde punten op.

De parabel kan een verzonnen verhaal zijn, maar ook, net als we boven bij de allegorie zagen een ware gebeurtenis. In elk geval moet de hoorder ervan overtuigd worden dat het een waar gebeurde geschiedenis geweest zou kunnen zijn. Als dat niet het geval is dan spreken we van een fabel.

De voorbeelden van gelijkenissen in de Bijbel zijn legio. En we denken dan in de eerste plaats aan de gelijkenissen van Mattheüs 13.

'En Hij sprak tot hen vele dingen door gelijkenissen.' (Mat. 13:3).

In deze gelijkenissen maakt de Heere een vergelijking met het Koninkrijk der hemelen. Het Koninkrijk der hemelen

'is gelijk aan een mens, die goed zaad zaaide in zijn akker'.
(Mat. 13:24),

'is gelijk aan het mosterdzaad, hetwelk een mens heeft genomen en in zijn akker gezaaid, (Mat. 24:31), enz.

Vaak heerst de gedachte dat gelijkenissen sterke vereenvoudigingen van de werkelijkheid zijn. Dat ze uitermate geschikt zijn voor onderwijs aan kinderen. Dat de Heere ze zo helemaal niet bedoeld heeft blijkt wel uit Zijn antwoord op de vraag van Zijn discipelen waarom Hij tot de menigte in gelijkenissen sprak.

‘En Hij, antwoordende, zeide tot hen: Omdat het u gegeven is de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven. Want wie heeft, die zal gegeven worden, en hij zal overvloediglijk hebben; maar wie niet heeft, van dien zal genomen worden, ook dat hij heeft. Daarom spreek Ik tot hen door gelijkenissen, omdat zij ziende niet zien, en horende niet horen, noch ook verstaan.’ (Mat. 13:11-13).

Met dit antwoord lijkt het er meer op dat deze gelijkenissen bedoeld waren om iets voor de menigte verborgen te houden dan om hen iets door eenvoudige verhalen duidelijk te maken.

Uitleg en toepassing

Bij de verklaring van alle vormen van beeldspraak moeten we ook voortdurend de uitleg en de toepassing scherp van elkaar onderscheiden. Dat geldt natuurlijk voor de verklaring van de gehele Schrift, maar bij de behandeling van de allegorie en de parabel is deze waarschuwing extra van toepassing. We zullen deze studie besluiten met een voorbeeld.

‘Alsdan zal het Koninkrijk gelijk zijn aan tien maagden, die haar lampen namen, en gingen uit, de bruidegom tegemoet.’ (Mat. 25:1).

‘Alsdan’ staat er heel nadrukkelijk. Het ziet op de tijd juist vooraf gaande aan de wederkomst van de Heere. En met Zijn wederkomst komt het Koninkrijk der hemelen. Deze gelijkenis is er voor die tijd en voor een specifieke groep mensen, waarschijnlijk uit de Joden. En hun behoort de uitleg van deze gelijkenis en aan niemand anders. Hiermee

ontkennen we niet dat er ook voor ons een ernstige les in deze gelijkenis ligt. Maar dat is door toepassing. En die toepassing kan alleen goed zijn, als we de uitleg correct hebben.

Wil je meer lezen?

Zie deel 3: Hendiadys

